

TADEUSZ JERZY WOJNO
1884—1971

92 Wojno T. J.: 549 „1884/1971”

Mineralogia polska poniosła bolesną stratę przez śmierć w dniu 2 listopada 1971 r. seniora mineralogów polskich Profesora Tadeusza Jerzego Wojny. Zmarły był ściśle związany z Warszawą: tu urodził się 20 marca 1884 r., tu ukończył szkołę średnią — V gimnazjum klasyczne, tu rozpoczął studia wyższe na Uniwersytecie Warszawskim, przerwane strajkiem szkolnym i usunięciem z uniwersytetu rosyjskiego. Po studiach uniwersyteckich i praktyce podyplomowej powraca po kilkunastu latach do Warszawy, gdzie pracuje i wykłada przez całe życie z wyjątkiem kilkumiesięcznego okresu po powstaniu i wygnaniu z Warszawy w 1944 roku.

W Warszawie Tadeusz Wojno od 1902 r. słuchał wykładów krystalografii i mineralogii prof. Jerzego Wulfa, wybitnego uczonego i przyjaciela Polaków. Spotkawszy się kilka lat później za granicą wspominali wypadki warszawskie, a prof. Wulf wyraził zadowolenie, że w Heidelbergu mogą bez skrępowania rozmawiać po polsku.

Tadeusz Wojno z Warszawy wyjechał do Zurychu, gdzie kontynuował studia, a potem podjął pracę doktorską pod kierunkiem prof. U. Grubenmanna. Temat dotyczył badania serii metamorficznej łupków Casanna w Alpach Walijskich. Stopień doktora filozofii uzyskał na Uniwersytecie Zuryskim w 1911 r. z odznaczeniem.

W tymże roku został zaangażowany jako asystent Zakładu Mineralogii Uniwersytetu w Heidelbergu, kierowanego przez E. A. Wülfinga, wybitnego specjalistę w dziedzinie optyki kryształów i metod badań mikroskopowych, a jednocześnie instrumentologa i konstruktora przyrządów optycznych. Tadeusz Wojno zapoznał się bliżej z tymi specjalnościami, wykonał tu również prace o diagramach izogon (przystosowanych do oznaczania skałeni) i o zastosowaniu metody skupień w krystalografii.

W 1913 r. powrócił do Zurychu na stanowisko asystenta politechniki.

W latach pierwszej wojny światowej brał czynny udział w życiu Polonii zuryskiej, a po kapitulacji Niemiec powrócił do kraju. W 1919 r. habilitował się na Uniwersytecie Warszawskim jako docent mineralogii, a następnie objął stanowisko profesora w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie.

W 1920 r. został mianowany profesorem mineralogii na Politechnice Warszawskiej, gdzie wykładał przez blisko 40 lat. Utrzymywał kontakt z Uniwersytetem Warszawskim, prowadząc wykłady specjalne z krystalografii i petrografii.

Nauczanie Tadeusz Wojno łączył z pracami społecznymi. Wynikającymi z przynależności do takich towarzystw, jak: Polskie Towarzystwo Geologiczne, Polskie Towarzystwo Chemiczne, Towarzystwo Przyrodników im. Kopernika, a ponadto z członkostwa w Państwowej Radzie Muzealnej, sekcji muzealnej przy Muzeum Przemysłu i Rolnictwa; był też delegatem ministra oświaty na stałą konferencję Państwowego Instytutu Geologicznego i dyrektorem Filmowego Instytutu Pedagogicznego przy Muzeum Rolnictwa.

Tak szeroki wachlarz zajęć i obowiązków społecznych nie pozostawiał wiele czasu na pracę badawczą. Tym niemniej podejmował różne zagadnienia, w których widział potrzebę i możliwość zastosowania posiadanych umiejętności. Będąc promotorem Marii Kołaczkowskiej, a właściwie kierując tą pracą, opracował nową metodę oznaczania graficznego kąta osi optycznych; nieco później opublikował uwagi metodyczne do justowania mikroskopu polaryzacyjnego i mikroskopu Fiodorowa.

W Zakładzie Fizyki Doświadczalnej UW, po zainstalowaniu aparatury rentgenowskiej, rozpoczęto oznaczanie struktury Ag_3Hg_4 . Igiełkowate sześcioboczne kryształy tego amalgamatu nastęrczały kłopot w oznaczeniu ich symetrii. Profesor Wojno zbadał je goniometrycznie ustalając, że są to dwunastościany rombów wydłużone w kierunku trójrotnej osi symetrii. Zbadał też kryształy paru substancji organicznych, których syntezę dokonano w Politechnice Warszawskiej.

Kierowany przez Profesora Wojnę Zakład Mineralogii i Geologii Politechniki Warszawskiej był zasobny w aparaturę, księgozbiór, mapy, zbiory minerałów i skał. Wszystko to Profesor Wojno udostępniał pracownikom nauki, często niezwiązanym z politechniką, jak prof. M. Kołaczkowskiej, prof. M. Turnau-Morawskiej i piszącemu te słowa.

Profesor Wojno był współautorem V tomu „Poradnika dla samouków”, wspólnie z prof. J. Morozewiczem opracował nowe wydanie polskie podręcznika mineralogii G. Tschermaka—F. Beckego, w „Wielkiej Przyrodzie Ilustrowanej” ogłosił rozdział pt. „Składniki mineralne skorupy ziemskiej”.

Prace i stała gotowość służenia potrzebom nauki spotkały się z dużym uznaniem. 22 listopada 1931 r. Profesor Wojno został wybrany członkiem-korespondentem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, a 22 listopada 1947 — członkiem zwyczajnym miejscowym. Był ponadto członkiem Towarzystwa Naukowego we Lwowie, członkiem Komisji Fizjograficznej Polskiej Akademii Umiejętności, członkiem-korespondentem Kasy im. Mianowskiego, a jako wyraz wdzięczności za opiekę nad organizacją studencką wybrano Go członkiem honorowym Koła Chemików Studentów Politechniki Warszawskiej.

Profesor Wojno utrzymywał żywe stosunki z zuryską Alma Mater, a szczególnie z przyjaciółmi z Zakładu Mineralogii Uniwersytetu i Politechniki: profesorami Pauliem Nigglim, Robertem L. Parkerem i in. Pozostawał również przez okres międzywojenny członkiem Szwajcarskiego Towarzystwa Przyrodniczego i Szwajcarskiego Towarzystwa Mineralogiczno-Petrograficznego. Był członkiem-założycielem, ostatnio prezesem honorowym Towarzystwa Polsko-Szwajcarskiego w Warszawie.

Dzięki staraniom Profesora Wojny Komisja Współpracy Intelktualnej zaprosiła prof. Paula Niggliego w maju 1928 r. na cykl wykładów do Warszawy. Prof. Niggli wygłosił wówczas 16 wykładów z dziedziny struktury kryształów, petrografii i nauki o złożach, na które zjechało się grono specjalistów z innych miast Polski. Profesor Wojno podziwiał w swoim znakomitym koleździe wielkie uzdolnienia i niemięjszą pracowitość, rozległość horyzontów myśli i wybitną twórczość w wielu dziedzinach, jak krystalografia i struktura kryształów, stereochemia, geochemia, geologia i geotechnika. Poświęcił też kilka publikacji wspomnieniom o Nigglim i popularyzacji jego osiągnięć, nawet w dziedzinie filozofii nauki.

Pogodę ducha Profesora Wojny poważnie zakłóciła wojna i okupacja. Gdy gmach główny politechniki został zajęty przez okupacyjne wojsko, uzyskał prawo wstępu do zakładu, gdzie porządkował i zabezpieczał zarówno mienie swego zakładu, jak i innych, które udało się w zamieszaniu uratować przed zniszczeniem. Będąc stale narażony na przygodne wizyty żołnierzy, Profesor pracował teoretycznie nad analizą krystalochemiczną Fiodorowa, przygotowując polską wersję jego prac, bardzo trudno napisanych i wymagających komentarzy. Równocześnie pracował nad polskim podręcznikiem struktury kryształów, przystosowanym do potrzeb chemików.

Od 1941 r. rozpoczęły się w gmachach politechniki zajęcia i wykłady Państwowej Wyższej Szkoły Technicznej. Profesor został kierownikiem wydziału chemii. Zakład funkcjonował jako placówka dydaktyczna. Prace Profesora w tym okresie dotyczyły zastosowania geometrii wykresowej do przedstawiania struktury kryształów i graficznego rozwiązywania zadań z jej zakresu. Wynikiem było odkrycie charakterystycznych prawidłowości, których jednak nie dało się po wojnie odtworzyć z pamięci.

Podczas Powstania Warszawskiego część gmachów politechniki została doszczętnie spalona. Profesor został wygnany z Warszawy, utraciłszy całe mienie wraz z notatkami naukowymi, a urządzony przez 20 lat zakład został zniszczony doszczętnie. Najdotkliwsza była strata dwóch synów, z których jeden poległ w obronie Warszawy we wrześniu 1939 r., drugi zginął w Powstaniu Warszawskim.

Poczucie obowiązku nakazuje jednak Profesorowi powrót do wykładów, które prowadzi na tajnych kursach w Częstochowie do lipca 1945 r. Powrót do Warszawy postawił Profesora raz jeszcze przed brakiem warsztatu pracy i pomocy naukowych. Nie znajduje ich też na Politechnice Łódzkiej, dokąd dojeżdża przez parę lat na wykłady krystalografii i mineralogii.

W tych warunkach Profesor Wojno na propozycję Polskiego Towarzystwa Geologicznego podjął się z piszącym te słowa wspólnego opracowania podręcznika krystalografii. Po kilkunastu latach podręcznik został ukończony, lecz wówczas zabrakło wydawcy. Jedyne kilka krótkich pod-

ręczników przystosowanych do potrzeb studentów politechniki udało się wydać Profesorowi Wojnie.

Profesor Wojno był członkiem-założycielem Towarzystwa Muzeum Ziemi. W związku z rozszerzeniem działalności Muzeum Ziemi, Profesor współpracował bliżej z tą instytucją w latach 1949—1955. Po przejściu w stan spoczynku na Politechnice zachował pełen życzliwości stosunek do Muzeum Ziemi i pozostawał członkiem jego Rady Naukowej do końca życia.

Antoni ŁASZKIEWICZ *

Wykaz publikacji Profesora Wojny zostanie umieszczony w XLII tomie Rocznika Polskiego Towarzystwa Geologicznego.

On November 2, 1971 died in Warsaw professor Tadeusz Jerzy Wojno, the senior of the Polish mineralogists. He was conferred the degree of Doctor of Philosophy at the University of Zurich in 1911 with prof. U. Grubenmann as his promotor. Then he was appointed assistant to E. A. Wülfing at the University of Heidelberg. From 1920, for nearly forty years, he was professor of mineralogy at the Warsaw Polytechnic. The scientific research of professor T. J. Wojno concerned mainly the field of the crystal optics and geometrical crystallography.

2.11.1971 г. умер в Варшаве сеньор польских минералогов, проф. Тадеуш Ежи Войно. Звание доктора философических наук соискал в 1911 году от Цюрихского ун-та у проф. У. Грубенманна, а затем был ассистентом у Э. А. Вюльфинга в Гейдельберге. От 1920 г. в течении близ 40 лет был профессором по минералогии в Варшавской Политехнике. Работы Т. Е. Войны касались кристаллооптики и геометрической кристаллографии.

---

* Instytut Geologiczny, Warszawa.